

Otevřené dílo

Lukáš Bouček, UČO 438715

FF MU

Teorie interaktivních médií

Leden 2015, Brno

Úvodem

Člověkem, který přišel s problematikou otevřeného díla je italský sémiolog, filozof, estetik a spisovatel Umberto Eco. Sám pojem definoval ve svém díle *Opera Aperta* z roku 1962, jež je i v dnešní době nových médií zcela aktuální záležitostí. Ve své době šlo o zcela odlišný pohled na umělecká díla a média, než jak kázala konvence.

Téma jsem se rozhodl pojmut více ze široka, což vzhledem k menšímu rozsahu práce bude působit asi trochu chaoticky a obecně, nicméně se pokusím o kvalitní výstup, ve kterém bude řečeno vše co má, a co chci, aby řečeno bylo.

Otevřené dílo

Díla lze v ohledu na jeho otevřenost rozdělit na otevřená a uzavřená.

Otevřená díla jsou díla nedokončená, neukončená autorem a své otevřenosti jsou si plně vědoma. Předpokládá se u nich nějakého dalšího vstupu, většinou ze strany publika, aby vzniklo dílo celistvé a ukončené. Takto můžou vznikat stovky variací jednoho díla, tak jak jej jednotliví čtenáři ukončují na základě jejich zkušeností, nábožentství, kultury či politických názorů.

Uzavřená díla jsou naproti tomu již ukončená autorem a není možné do nich jakýmkoliv způsobem vstupovat. Jejich význam je daný a existuje jen jeden způsob jak takové dílo číst.

Umberto Eco tvrdí, že každé dílo, text, je možné číst různě. A nejen možné, je to nevyhnutelné, ikdyž pomineme lidskou tvořivost a fantazii. Autor se dle Eca stává v podstatě bezmocným nad publikem, ať se své dílo pokusí "uzavřít" sebevíc. Aby čtenář přečetl nějaké dílo přesně tak, jak zamýšlí autor, musel by čtenář být sám autorem toho díla. Je to dáno tím, že každý člověk je jiný a jinak přemýšlí a tudíž vlastně není možné přečíst text přesně tak, jak autor zamýšlí. Sám Eco ovšem říká, že odchýlení se od zamýšleného čtení má své limity. Můžeme text číst jinak, ale samotný význam nelze zcela převrátit.

A co na to aura?

Několik let předtím, než Eco definoval otevřené dílo, se objevila esej Waltera Benjamina s názvem *Umělecké dílo v době své technické reprodukovatelnosti* (1936), ve které se věnuje "Zde a Nyní" nebo také "auře" díla. Je to jedinečnost, pravost díla, jeho význam. Všechno to, co si dílo nese sebou od svého zrodu. Mohli bychom říci, že jde o nějaký příběh díla nebo možná spíše o jeho osobnost. Benjamin mimo jiné poukazuje na skutečnost, že toto je možné jen u díla původního, nikoliv u kopie, ať je jak chce dokonalá a přesvědčivá.

Podle Eca v podstatě není možné, aby čtenář četl text přesně tak, jak zamýšlel autor. Pokud se publikum svými čteními díla odchyluje od zamýšleného významu díla, co se děje s osobností díla, s aurou? Je skutečná aura čtenářům skryta?

Ve chvíli, kdy se čtenář poprvé podívá na nějaké dílo, nějaký text, řekněme například obraz, vzbudí to v něm určitý pocit. Pociťuje libost či nelibost, citlivější čtenář se může i rozbrečet nebo zrudnout vzteky. Dílo nějak působí na každého a nezáleží jestli je starý nebo mladý, muž nebo žena, gramotný či negramotný. Každý tedy pociťuje auru díla nebo minimálně její část. Znamená to tedy, že každý čtenář pociťuje "jinou" podobu jediné aury díla? A kolik je různých čtení, tolik je různých podob aury?

Otevřené dílo ve světě nul a jedniček

Dnešním novým médiím dominuje počítač a počítačové sítě. Ráno cestou do práce nebo do školy se můžeme na svém mobilním telefonu nebo notebooku podívat na noviny, poslouchat rádio, shlédnout film či si psát s přáteli.

V tomto světě miliard nul a jedniček můžeme také najít něco, co bychom mohli nazvat otevřeným dílem, tak jak jej Umberto Eco definoval. Opensource software.

Jde o velmi aktuální problém ve světě softwaru. Na jedné straně stojí uzavřený software, jehož podoba a funkce je pevně daná, čtenář většinou nemá ani možnost podívat se, jak vypadá kód takového softwaru, je pouhým uživatelem.

Na straně druhé je opensource software. Vztahují se na něj omezená práva, jejichž přesná podoba je dána tzv. licencí. Takových licencí existuje několik. Společným rysem opensource či otevřeného softwaru, bez ohledu na licenci, je možnost čtenáře nahlédnout do zdrojového kódu. Pokud je čtenář, nebo lépe asi uživatel, dostatečně kvalifikovaný, může dokonce v kódu takového softwaru provádět úpravy dle potřeby či fantazie. Možnosti jsou neomezené, lze například i vzít jen určitou funkční část z kódu a postavit na něm software jiné podoby nebo dokonce úplně jiného účelu.

Největším a také nejzajímavějším hráčem na poli otevřeného softwaru jsou operační systémy běžně a jednotně nazývané jako Linux, jehož duchovním otcem je Linus Torvalds.

Linux je zvláštní svým přístupem k uživateli. Totiž v podstatě žádné uživatele nemá, kdybychom chtěli být důslední. Každý, kdo používá Linux, je automaticky jeho vlastníkem. Tomu je přizpůsobená i licence GNU/GPL, pod kterou Linux spadá. Ta mimo jiné zabraňuje komukoliv Linux zpoplatnit. Zpoplatněna může být jen odborná technická podpora nebo materiály, jako jsou například knihy, manuály nebo pevné distribuce v podobě CD či DVD. Samotný Linux nesmí být nikdy a nikým zpoplatněn.

Většina distribucí Linuxu (distribuce – obecný název pro konkrétní OS Linux) je vyvíjená komunitně. V praxi to znamená, že vlastníci, kteří mají zájem se podílet na tomto binárním otevřeném díle, se stávají jeho tvůrci. Uživatelé (vlastníci) se stávají jeho autory a kolik je uživatelů, tolik existuje různých distribucí Linuxu. Jinak řečeno - čtenáři se stávají jeho autory a kolik je čtenářů, tolik je i různých čtení.

Jestli můžeme Linux takto zasadit do definice otevřeného díla Umberta Eca je otázka. Když pomineme rozsah práce, který není takové myšlenky úplně nakloněn, já jako student prvního ročníku interaktivních médií něco takového jistě nemůžu tvrdit a ani to vyvrátit. Kromě toho asi nevymýšlím nic nového.

Každopádně mě samotnému, jakožto velkému příznivci Linuxu, to přišlo jako minimálně velmi zajímavá myšlenka a v následujících letech studia se otevřenému dílu určitě budu nejen v tomto ohledu nadále věnovat.

Použitá literatura

ECO, Umberto. *Opera aperta*. 6 ed. Milano: Tascabili Bompiani, 2004, xxiii, 306 s. ISBN 8845245454.

Umberto Eco. In: *Wikipedia* [online]. [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Umberto_Eco

BENJAMIN, Walter. Umělecké dílo ve věku své technické reprodukovatelnosti. In: *Wikipedia* [online]. [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Um%C4%9Bleck%C3%A9_d%C3%ADlo_ve_v%C4%9Bku_sv%C3%A9_technick%C3%A9_reprodukovatelnosti